

F

Nesplněno zadání práce

Kromě absence zacílení na konkrétní typ drogově závislých v konkrétním regionu ČR na základě statistik, není v teoretické části o psychoanalytických teoriích zvolena jedna klíčová PSA teorie, která by byla v následující kapitole operacionalizována do podoby pracovních otázek zjišťujících, zdali daný, pomyslně dotazovaný jedinec, splňuje klíčová ztvrzení dané PSA a zdali tedy je tato teorie pro učitelské skupiny závislých relevantní či nikoli!

DROGOVÁ ZÁVISLOST MLADISTVÝCH V ČR OPTIKOU PSYCHOANALYTICKÉ TEORIE

SOCIÁLNÍ DEVIACE PRO SPR, SPR209

Monika Heinigová
406659, Psychologie – Sociální práce

Vyučující: PhDr. Pavel Horák, Ph.D.

Datum odevzdání: 10. 5. 2015

Fakulta sociálních studií MU, 2014/2015

Úvod

Ve své práci se budu zabývat problematikou drogové závislosti u mladistvých, a to konkrétně v rámci psychoanalytických teorií kde a proč závislosti a proč analytické teorie?. Ráda bych pomocí zmíněné teorie popsala a vysvětlila drogovou závislost a zmapovala důvody, kvůli kterým k závislosti na drogách dochází. Dále bych ráda zhodnotila vhodnost psychoanalytické teorie, její přínosy a nedostatky.

Stanoveného cíle dosáhnu v následujících kapitolách, ve kterých nejprve popíši situaci drogově závislých mladistvých osob v České republice, dále budu pokračovat výkladem psychoanalytického přístupu k závislostem na návykových a na závěr se budu věnovat určitému zhodnocení psychoanalytického přístupu a terapie a také uvedu možné směry a přístupy, které by mohly napomoci problematiku drogové závislosti lépe a efektivněji řešit.

Drogová závislost mladistvých v ČR

Rozhodla jsem se vybrat drogovou závislost mladistvých, protože se jedná v současné době o poměrně závažný a častý problém jak závažný a jak častý? Demonstrujte na statistikách!, který je rozhodně nezbytné řešit. Bylo by také vhodné zhodnotit stávající přístup intervence v této oblasti a pokusit se najít nějaká efektivnější řešení a přístupy. Domnívám se, že je nezbytné začít s preventivními programy již na základních školách. Nicméně jako klíčovou cílovou skupinu vidím právě mladistvé, u kterých je drogová závislost nejčastější a může se zde v odstartovat závislost na celý život. Výše zmíněné poznatky jsem mohla vypořádat na týdenní praxi v terapeutické komunitě Podcestný Mlýn, která je zřizována organizací Podané

ruce. U většiny klientů začala jejich drogová závislost právě v období dospívání. Samozřejmě to nebylo u všech stejně, ale dospívání na základě této zkušenosti vnímám jako opravdu stěžejní období.

někteří autoři tvrdí, že rozšíření drog v ČR mezi mladistvými v posledních letech, je způsobeno výraznými změnami po roce 1989 (Štablová, Budina, Černíková, 1997). Toto rozšíření má v současnosti bohužel za následek rozšíření trestné činnosti, která je spjatá s užíváním drog. K velkému rozšíření přispělo také otevření hranic, integrace imigrantů, nevyhovující legislativa, uvolnění pout v rodině, oslabení komunikace mezi rodinnými příslušníky atd. Drogy se staly také určitou moderní záležitostí a ukazatelem nově nabyté svobody. Po roce 1993 navíc došlo ke snížení věkové hranice prvního kontaktu s drogou na 13 let, což je velmi nepříznivý fakt, který je rozhodně hoden pozornosti.

Pro mladého člověka je také poměrně náročné vyrovnat se se svou dezorientací ??? každý mladý člověk je „dezorientován“ – co to znamená, jak se to projevuje?– měl by být čestný a poctivý, aby ve svém životě něčeho dosáhl, ale okolo sebe vidí, že to tak v praxi často nefunguje kdo to vidí, jak, proč, kdy, kde to nefunguje?. Mladistvý potom nemá důvod proč být čestný a poctivý, když se díky každodenní zkušenosti přesvědčuje o tom, že nepoctivost, nečestnost a také podvod jsou ve společnosti tolerovány, často nepotrestány a pomalu se tak stávají současným společenským standardem (Spousta, 1997) to je tedy pesimistické a negativně stereotypní stanovisko!. V dnešním světě došlo vlivem mnohých změn (např. vysokým růstem technizace, automatizace, dehumanizace atd.) k výraznému posunu v hodnotovém systému lidí a s tím souvisejím posunu v materiální, sociální a také emocionální sféře. Ztráta víry v proklamovaný hodnotový systém poté představuje pro mladistvé výše zmíněnou dezorientaci. Dochází k následné změně hodnotového systému u mladistvých, kdy jedinec například ztrácí životní perspektivu, objevuje se u něj pesimistický náhled na svět, konfutace všeho a všech a únik z reality. Dochází také ke snížení sebevědomí a celkové sebehodnoty (kdo to tvrdí? Srovnejte s názory jiných autorů!).

Droga také zásadně ovlivňuje zvládnání vývojových úkolů mladistvého člověka. Dochází ke problematizování, ztěžování, opožďování nebo dokonce degradování vývoje jedince (Štablová, Budina, Černíková, 1997). Drogy způsobují u mladistvých v důsledku jejich užívání vyšší emocionální vzrušivost, která představuje silné prožívání situačního napětí,

zlosti, hněvu, úzkosti. To vše se pojí se sníženou kognitivní kapacitou jedince. Dále se sníženou vnitřní integrovaností, která je způsobená nízkým osobním sebepoznáním a absencí schopnosti kompenzovat některé své vlastnosti. Typická je také výrazná frustrace v celkovém životním pocitu a také v oblasti rodinného života. Často se objevuje malý smysl pro řád, nevyváženost mezi povinnostmi a zábavou, právy a povinnostmi a mnoho dalších problémů.

Zcela absentují jakékoli statistiky, chybí zde zacílení na konkrétní region, na konkrétní typ závislosti!!!! Vazbu na trestné činy apod.!!! není jinými slovy jasné, co vlastně chcete vysvětlovat!!!!

Psychoanalytická teorie a její principy

Psychoanalytické teorie se zaměřují hlavně na vývoj jedince. V literatuře (Hajný, 2003) je vývoj člověka přirovnáván k cestě od naprosté závislosti fenomenologové typu Bergera a Luckmana ale například tvrdí, že naopak opakování interakcí má sloužit k osamostatnění jedince ! na druhých, kterou představuje kojeneček, až po vyvážený poměr samostatnosti a vzájemnému využívání potenciálu dvou (případně více) lidí, což představuje schopnost utvářet a udržovat vztahy s druhými lidmi. V adolescenci, kdy dospívání člověka vrcholí, je každý vystaven poměrně náročným zkouškám zralosti dosud vybudované osobnosti. V tomto období domínuje téma separace a individuace, kdy dochází k utváření vlastní identity.

Narkotický účinek drogy umožňuje člověku vyjádřit určité afekty a také potřeby, které jsou u něj většinou za běžného stavu potlačeny. Obvykle se jedná o potřeby a afekty z dětství (Hajný, 2003).

Psychoanalytici spojují drogovou závislost se závislým typem osobnostní struktury, která je fixovaná v orálním stádiu psychosexuálního vývoje. Tedy ve vývojovém období, ve kterém se vnímání dítěte soustřeďuje především na oblast úst. U dospělého člověka můžeme odraz tohoto období vidět v situacích, kdy jedinec po ostatních chce, aby o něj pečovali, ale sám se na tom aktivně nepodílí. Orální fixace se dále vyznačuje také nízkou tolerancí k napětí, bolesti a frustraci. Takový jedinec je závislý na vnějších podnětech a na substancích, které ovlivňují jeho vnímání, chování a také prožívání. Silný vztah k blízkým lidem mu zabraňuje vyjádřit agresivní, kritické a separační myšlenky. Intoxikace pak tohle vyjádření umožní. Člověk se po užití drogy cítí dostatečně silný na to, aby vyjádřil všechny své myšlenky a potřeby, a jedná v důsledku toho často až necitlivě a bezohledně (Hajný, 2003).

Důležitou úlohou rodičů je umět správně reagovat na potřeby dítěte. V případě drogově závislých osob se často setkáváme s modelem, kdy jejich rodiče nebyli schopni adekvátně reagovat na podněty, které od dítěte přichází. Velký problém vzniká hlavně tehdy, když jsou rodiče ve svých reakcích nevypočitatelní. Jednou zareagují určitým způsobem a jindy zase úplně jinak. Dále je problematická nevyváženost reakcí rodičů, kdy v určitých oblastech na dítě kladou velké požadavky a přistupují k němu jako k dospělé osobě, ale v jiných situacích se k němu chovají naopak jako k malému dítěti (Hajný, 2003).

Výchova v rodině a přístup rodičů je velmi důležitý také v souvislosti psychické zralosti dítěte a harmonické skladby jeho osobnosti. Výzkumy často ukazují, že velké množství osob jak velký je to podíl???? závislých na návykových látkách, vykazuje určité psychopatické rysy (Marhounová, Nešpor, 1995). Objevuje se u nich tedy abnormální skladba osobnosti, která se projevuje v oblasti emocí, pudů, vůle, temperamentu, prožívání, charakteru a chování ve všech těchto složkách nebo jen v některých?. Většina osob s psychopatií má nějaké vrozené dispozice, které jsou však nevhodnou výchovou a situací v rodině výrazně rozvíjeny. Existující abnormality ve stavbě osobnosti poté každá psychoaktivní látka ještě zvýrazňuje.

Důležitost vztahu dítěte s rodičem zdůrazňoval také Bowlby, který se zabýval konkrétně citovou vazbou koho vůči komu?. Deviantní chování jedince vysvětluje z hlediska rané dětské socializace, kdy dochází k utváření prvních postojů vůči společenským normám, zákonům a také hodnotám (Komenda, 1999). Dítě potřebuje během prvních sedmi let svého života emocionální zabezpečení. Pokud je zbaveno nebo se mu nedostává mateřské lásky, může se vyvinout v psychopatickou osobnost, která za své jednání necítí vinu a hrozba trestem ji většinou neodradí. Výzkumy, které byly v souvislosti s citovou vazbou provedené, jeho předpoklady potvrzují a shodují se, že citová vazba v dětství výrazně ovlivňuje chování člověka v dospělosti.není psychopatologie v psychiatrii spojována s „vrozenou“ (a nikoli získanou) disbalancí v jednotlivých nebo některých složkách osobnosti!?

Další problematickou oblastí čeho? je emocionální vývoj jedince. Znakem dokončeného emocionálního vývoje a zralé osobnosti je schopnost snášet nepříjemné stavy, jako jsou například bolest, zklamání, ponížení a zlost (Hajný, 2003). Závislé osoby často užívají drogy z toho důvodu, aby se vyhlí duševnímu zranění (Wurmser, 1975). Díky tomu můžeme vidět souvislost mezi nějakým patologickým rysem osobnosti a opakovanému užívání drog. Závislí lidé představují tedy nezralé osobnosti, kteří jsou extrémně citliví vůči různým zranění, která

pramení z vnitřních pocitů a různých konfliktů případně i z vnějšího okolí. Droga tedy v tomto případě nahrazuje chybějící odolnost jedince.

V teorii psychoanalytikové také pohlíží na užívání drog jako na **náhradní prostředek separačních a individuálních tendencí všude v textu byste měla zvýraznit klíčové myšlenky, které budete v následující části textu operacionalizovat!**. Součástí vývojového procesu, ve kterém dochází k vymezování dospívajícího od ostatních lidí a budování jeho vlastní identity, může být také určité překročení norem, které může představovat právě užití zakázaných návykových látek (Hajný, 2003). V této situaci je nesmírně důležitá reakce okolí. Rodiče by v takovou chvíli měli být schopni dítěti projevit zájem, měli by být dostatečně emocionální, jejich chování by mělo být předpokladatelné a umírněné. V tomto vývojovém období se dospívající snaží o dosažení nezávislosti vůči svému okolí, rodičích a také celému společenskému systému. Potřebu oddělit se (separovat se) můžeme vidět také v užívání látek, které tyto schopnosti mají. Změnou vědomí se člověk odděluje od běžného prožívání a vytváří si sám svůj stav, který není tak moc závislý na realitě. Jedinec má tak pocit, že má život ve svých rukou. Rozhoduje o svém stavu ???sám.

V období adolescence se většinou vytváří životní styl pravidelného uživatele drog (Hajný, 2003). Jedinec v tomto vývojovém období má za úkol splnit několik vývojových úkolů, které předpokládají dostatečné zvládnutí předchozích schopností v oblasti duševního a fyzického vývoje. Velmi důležitým úkolem je již výše zmíněné utváření identity podle Eriksona (1958). **U závislých jedinců bývá typická chaotická nebo difúzní identity pro slabé já co to znamená? Nesrozumitelné!** Užívání drog může být pro takového člověka opět určitým únikem a útočištěm pro zajištění odpovědí na různé složité otázky v jeho životě a nespočetné nejistoty.

Chybí kapitola identifikující klíčová tvrzení a jejich převedení do podoby pracovních otázek!

Závěrečné zjištění

Psychoanalytická psychoterapie se snaží najít různé chybějící souvislosti, a to především pomocí odhalení potlačených přání a obsahů nevědomí, které se snaží přenést do vědomí a tím následně redukovat jejich negativní působení. Využívají se techniky volných asociací, analýzy projevů, analýzy odporu a mnoho dalších (Marhounová, Nešpor, 1995).

Psychoanalytický přístup k drogové závislosti bývá někdy kritizován pro údajnou chybějící efektivitu (Leeds, Morgenstern, 1999). Pro zvýšení efektivity je vhodná kombinace s některou z forem kognitivně-behaviorální terapie. Důležité faktory, které podporují závislost, jsou také behaviorální, kognitivní a environmentální. Z psychoanalytického přístupu dochází poté k uplatnění obran ega, odporu, nevědomých konfliktů a mnohých dalších aspektů terapie. Ve výsledku dochází k velmi přínosnému spojení a vzniku kombinovaného psychodynamicko/kognitivně-behaviorálního přístupu k léčbě.

Psychoanalytické teorii představují rozhodně velký přínos v pochopení a léčbě návykových poruch. Teorie zdůrazňuje, že drogově závislé osoby jsou heterogenní skupinou. Ne všichni tedy trpí stejnou formou osobnostní patologie a příčiny drogové závislosti mohou být nespočetné.

Důležitou součástí v řešení problematiky drogové závislosti je jistě prevence. Bylo by tedy jistě vhodné preventivní programy a různá preventivní opatření více propracovat a pokusit se najít co nejefektivnější formu osvěty mládeže a celé společnosti. Prevence se netýká pouze různých vzdělávacích programů a přednášek, které by fungovaly v rámci vzdělávacích zařízení a škol. Důležité je také zapracovat na prevenci v rámci rodiny (Nešpor, 1995). Informovat také rodiče, jak by měli se svými dětmi o návykových látkách doma hovořit a na co by se měli zaměřit. Velmi důležité jsou v souvislosti s tím dobré vztahy v rámci rodiny, zejména mezi rodiči a dítětem. Nezbytné je, aby spolu byli rodiče a děti schopni kvalitně komunikovat a navzájem si sdělovat svá přání, potřeby, ale také různé obavy, starosti a problémy.

Domnívám se, že kombinace psychoanalytické teorie a terapie s kognitivně-behaviorálním přístupem může být velmi efektivní a pro práci s drogově závislými osobami určitě vhodná. Pro ještě větší efektivitu by určitě nebylo špatné zkombinovat tyto formy terapie s komunitní skupinovou terapií. Díky komunitě by drogově závislé osoby byly na potřebný čas vytrženy ze svého prostředí, které je k závislosti přivedlo, což vnímám jako nezbytné opatření pro odstartování úspěšné léčby. Zároveň je velmi důležitá a nápomocná skupinová dynamika a vzájemná podpora členů skupiny, která dodá všem zúčastněným potřebný pocit, že ve své situaci nejsou sami a že jim je vždy ochotný někdo pomoci.

Seznam literatury:

ERIKSON, E. H. (1958). *Identity and The Life Cycle. Psychological Issues*. New York: International University Press.

HAJNÝ, M. (2003). *Vývojové aspekty vzniku a rozvoje závislosti*. In: KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1. Mezioborový přístup*. Rada Evropy, Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky, Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti.

KOMENDA, A. (1999). *Sociální deviace: historická východiska a základní teoretické přístupy*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého.

LEEDS, J., MORGENSTERN, J. (1999). *Psychoanalytické teorie zneužívání návykových látek*. In: ROTGERS, F. a kol. *Léčba drogových závislostí*. Praha: Grada.

MARHOUNOVÁ, J., NEŠPOR, K. (1995). *Alkoholici, feťáci a gambleři*. Praha: Empatie.

NEŠPOR, K. (1995). *Středoškoláci o drogách, alkoholu a kouření a lepších věcech*. Praha: Portál.

SPOUSTA, V. (1997). *Drogová závislost a hodnotový systém mladistvých*. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Sborník příspěvků z 6. konference ČPdS. Brno: Konvoj.

ŠTABLOVÁ, R., BUDINA, Z., ČERNÍKOVÁ, V. (1997). *Trendy drogové kriminality mládeže v České republice*. In: *Mravní nemoci mládeže a jejich prevence*. Sborník příspěvků z 6. konference ČPdS. Brno: Konvoj.

WURMSER, L. (1974). Psychoanalytic considerations of the etiology of compulsive drug use. *J. Am. Psychoanalytic. Assoc.*, 22, 820-843.